

Ukrayna Savaşı Gölgesinde Koruma Sorumluluğu- Aslıhan Turan Zara

Koruma Sorumluluğu Raporu (Responsibility to Protect - RtoP ya da R2P) 2005 senesinde Birleşmiş Milletler (BM) üyeleri tarafından kabul edilen, soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve etnik temizlik suçlarına karşı sivil halkı koruma sorumluluğunu yerine getirmeyen veya getiremeyen devletlerin topraklarındaki halkın korunmasında uluslararası toplumun sorumluluğu olduğunu kabul eden belgedir. Koruma Sorumluluğu normu uyarınca devletler halklarını koruma sorumluluklarını yerine getir(e)medikleri hallerde, uluslararası toplum öncelikle ekonomik ve diplomatik zorlayıcı yaptırımlarla toplu vahşet suçlarının önlenmesiyle mesuldür. Yaptırımların sonuç vermemesi durumunda, Koruma Sorumluluğu BM Güvenlik Konseyi'nin kararıyla askeri müdahale olarak da yerine getirebilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta Koruma Sorumluluğunun öncelikli amacının dört suçun işlenmesinin

önlenmesi, ikinci aşamada ise bu suçlar işlenmekteyse durdurulmasıdır.

Koruma

Sorumluluğu Raporu her ne kadar oy birliği ile kabul edilmiş olsa da, Libya müdahalesi ayrı tutulmak koşuluyla, uygulamaya gelindiğinde, uluslararası toplum üyeleri, aynı birlikteliği göstermemektedirler. Myanmar, Darfur, Yemen ve daha pek çok ülkede işlenen vahşet suçlarına karşılık, Koruma Sorumluluğu hayata geçirilmemekte ve siviller, egemenlik, toprak bütünlüğü, iç işlerine karışmama tartışmalarının arasında kaderlerine terk edilmektedir. Burada en önemli görev BM Güvenlik Konseyi daimî üyelerine düşmekteyken, sayıca zaten nadir görülen Koruma Sorumluluğu referansları, aynı üyelerin devlet çıkarları ve gelenekselci yaklaşımları sebebiyle kadük kalmaktadır.

Rusya,

Ukrayna'ya saldırısını, insancıl müdahale kavramına açıkça vurgu yapmadan, Donbass kentinde Ukrayna hükümeti tarafından işlendiğini öne sürdüğü soykırım suçu ile gerekçelendirmiştir. Bu şekilde belli ki, kendisine uluslararası topluma karşı hukuki bir altyapı oluşturmayı planlamıştır. Ancak, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren tanık olunan Somali, Kosova, Myanmar, Suriye gibi toplu vahşet suçlarının işlendiği ve sivil halkın kitlesel ölümleriyle sonuçlanan trajedilerde toprak bütünlüğünün, devlet egemenliğinin ihlal edilemez uluslararası kurallar olduğunu savunarak özellikle askeri güç kullanımı kararlarında ya çekimser kalmış ya da veto hakkını kullanmıştır. Dolayısıyla Koruma Sorumluluğu'na hem arka çıkmayan, hem BM Güvenlik Konseyi daimî üyesi olan, hem de Ukrayna saldırısıyla uluslararası hukukta kendi savunduğu kuralları da çiğneyerek karşımızda duran bir Rusya var. Peki bu ikilemler içinde hâlâ Koruma Sorumluluğu'ndan geçerli bir norm veya kavram gibi bahsetmemiz mümkün mü?

İşgalin

yirminci gününe gelindiğinde, hâlâ, siyasi söylemlerde veya BM Genel Kurul Toplantısı'nda

Koruma Sorumluluğu normuna atıfta bulunulmadı ancak bu durum normun

uluslararası toplumda, aslında tam olarak edinemediği yeri tamamen kaybettiğini göstermemekte elbette. Tıpkı Ruanda'da 1990lı yılların başında yaşanan soykırımı "soykırım" olarak adlandırmayarak Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin gereklerini yerine getirme yükümlülüğü altına girmemeyi tercih eden uluslararası toplum, Ukrayna Savaşı'nda da ekonomik ve diplomatik yaptırımların ötesine geçip askeri bir yükümlülük altına girmemeye çalışmaktadır.

Bunun

yanında, uluslararası toplum üyeleri, devlet ve devlet dışı aktörleriyle Ukrayna devletine ve halkına sınırlı da olsa destek vermektedir. Hatta, Ukrayna, dünyada şiddet altında yaşayan diğer ülkelerden farklı olarak, uluslararası toplum tarafından hızlı bir destek buldu. ABD, Avrupa Birliği ve NATO, Ukrayna'yı yalnız bırakmadı ve Rusya'ya karşı ekonomik yaptırım kararlarını hızlı bir şekilde aldılar. AB ortak dış politikası ilk kez bu denli dayanışmacı ve bu denli hızlı bir şekilde tepki verdi ve kararlar aldı, hatta ilk kez askerileşme yönünde somut adımlar atıldı. Ukraynalı mülteciler AB ülkeleri tarafından topraklarına kabul edildi, Ukrayna'nın AB üyelik başvurusuna olumlu bakıldı, askeri yardım gönderildi. Uluslararası Ceza Mahkemesi Rusya'nın savaş suçu işlediği gerekçesiyle soruşturma başlatma kararı aldı.

Ne

var ki bu kararlar, Rusya'nın Mariupol'daki bir çocuk hastanesini, sivil yerleşim bölgelerini bombalamasını ve dolayısıyla savaş suçu işlemesinin önüne geçemedi. Ne var ki, reddedilmiş olsa da BM Güvenlik Konseyi, BM Genel Kurulu, BM İnsan Hakları Komisyonu'nun "uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları ihlalleri" vurguları ile Uluslararası Ceza Mahkemesi savcısının önemle "Ukrayna'da savaş suçları ve insanlığa karşı suçların işlenmiş olduğuna dair temellerin varlığı" dayanağına tutunması çok anlamlıdır. Uluslararası toplum, uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukukunun üstünlüğünü istikrarlı bir şekilde söylem düzeyinde de olsa dile getirmesi insan hakları normlarının güçlenmesinde önemli rol oynayacaktır.

İçinde

bulduğumuz aşamada, savaşın tırmandırılmaması için diplomatik yolların açık bırakılması, Rusya'nın uluslararası toplumdan topyekûn dışlanmaması Koruma Sorumluluğu'nun bir sütununu oluştururken, Rusya'nın tehditlerinin gerçekçiliği tartışmaya açık bırakılmak koşuluyla, nükleer bir saldırıyı önlemek de aynı sorumluluğun bir diğer sütununu oluşturmaktadır. Çok önemli bir diğer sütun ise uluslararası toplumun yukarıda saydığımız dört ana suçun işlendiği her coğrafyada aynı yaklaşımla karşılık vermesidir ki, adı Koruma Sorumluluğu olsun olmasın, insan haklarının öncelendiği bir barış ve güvenlik ortamı oluşsun. Ayrımcı yaklaşımların sergilenmesi, ne yazık ki hem normlara hem de aktörlere olan güveni zedelemekte ve normların yayılıp içselleştirilmesine mâni olmaktadır. Ukrayna'da verilen tepkiler ve önlemler gerekli ve mecburidir, bu tepkilerin dört suçun işlendiği diğer ülkelerde aynı düzeyde hızlıca ve kararlı şekilde hayata geçirilmesi, insan hakları ihlallerine karşı istisnaların olmayacağını kabullenilmesi, insan haklarının koruma mekanizmalarına olan inancın da güçlenmesine yol açacaktır.

Dr. Aslıhan Turan Zara, yüksek lisans derecesini Avrupa Birliği Hukuku anabilim dalında Paris 1 Sorbonne Üniversitesi'nde tamamlamış, doktora derecesini ise 2017 senesinde Galatasaray Üniversitesi'nden Uluslararası İlişkiler dalından, "İngiliz Okulu Perspektifinden İnsancıl Müdahale Kavramı: Anarşik Uluslararası Toplum ve Devlet Egemenliği Arasındaki Korelasyon" tezi ile almıştır. Araştırmalarını 2016'da LSE IDEAS kurumunda yaptığı araştırmalarla desteklemiş, İngiliz Okulu teorisi, insancıl müdahale ve Koruma Sorumluluğu ile

AB dış politikasında Koruma Sorumluluğu konularında derinleştirmiştir. 2019-2020 akademik yılında, İngiltere Birmingham Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalıştığı dönemde, Prof. Nicholas Wheeler ile Koru, İşbirliği ve Güven temalı yüksek lisans modülünde birlikte çalışmıştır.

Bu Yazıya Atıf İçin: Aslıhan Turan Zara , "Ukrayna Savaşı gölgesinde Koruma Sorumluluğu", *Panorama*, Çevrimiçi Yayın , 23 Mart 2022, <https://www.uikpanorama.com/blog/2022/03/23/ukrayna-r2p/>

Telif@UIKPanorama. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.